

adatok alapján egyelőre nem lehet megállapítani, hogy a lelőhely esetleg kapcsolatban állhat-e az okleveles adatokból ismert Péter- és Pálmonostora korai nemzeti monostorokkal.

BELÉNYESYNÉ SÁROSI EDIT

78. Cegléd, Ipari Park

(Pest megye) U, LT

Cegléd-től É-ra megelőző régészeti feltárást végeztünk a leendő Ipari Park területén. Egyhetes szondázás után a mély fekvésű területen 15 200 m²-t tártunk fel öt hónap alatt. A feltárt területen zömmel középső neolitikus telep és temető, kisebb részben kelta településrészlet került elő. A kilenc neolitikus sírból háromban vörös okker festéknyomokat és edényt találtunk. A csontok és az edénytöredékek is rendkívül rossz megtartásúak voltak a nedves talajban. A sírokon kívül 228 objektumot tártunk fel. Az egyrétegű neolitikus telepen belül csupán két ház találtunk és egy kutat, a többi objektum tároló-, szemétes-, illetve agyagbánya-gödörből állt. A kelta településrészletet körárok, egy egyenes, széles, 50 m-en át követhető árok, kút és nagyméretű gödrök alkották.

Előkerült leletanyag: neolitikus házi kerámia, agyagkanalak, szűrőedények, hombárok, vékonyfalú bögrék, szögletes tál, idoltöredék(?), kúpos, bütykös kiöntőcsöves hombárok, obszidiánok, vörös, festett szakállhátú jellegű anyag, illetve tiszai díszítésű kerámia, a mállékony kerámiákon gyakran vastag meszes bevonattal; grafitos kelta edény töredéke, kék üvegkarperec-töredék stb.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

Munkatárs: Gál Krisztián régészhallgató (ELTE).

TARI EDIT

79. Cegléd, Öregszőlők, 2. sz. lelőhely

(Pest megye) B

Tulajdonosi bejelentésre 2000. november 16-án helyszínelést végeztem. A lelőhely a Budai úton Ny-i irányba haladva, a Cegléd közigazgatási határát jelző táblától a negyedik dűlő balra (D-re található). Ez azonos a Cegléd, Öregszőlők 2. sz. lelőhellyel, illetve annak Ny-i szélén helyezkedik el. Ez a szakirodalomból jól ismert középső bronzkori (Vatya-kultúra) település lelőhelye.

A kiemelkedő dombhát közepén van a megfigyelt telepjelenség. A domb Ny-i szélét néhány évtizeddel ezelőtt elhordták, itt meredek partvonalban végződik. A 80-as évek közepén-végén jártam itt terepet, de a sűrű bozótban nem találtam semmit. A felszín gazos, csaltos, elhanyagolt terület, az új tulajdonos szeretné rendbe tenni az új telket, fákkal beültetni. Emiatt ásott öt darab szögletes, kb. 50×50 cm-es és 70 cm mély, faültetéshez alkalmas gödröt. A gödrök mindegyikében kb. 5–80 cm mélyen megfigyelhető volt egy vastag humusz, világosszürke réteg, amelyben és amely alatt számos vatyai edénytöredék került elő. Két gödröt megszélesítettünk, és egy átégett vöröses, homo-

kos réteg alatt vízszintes rétegben további vatyai cserépeket találtunk. A jelenségekről fotót és helyszínvázlatot készítettünk.

TARI EDIT

80. Ceglédbercel, Gerje-part

(Pest megye) Ő, Á

1990-ben a középkori falu területén rövid leletmentést végeztünk, mivel fatelepítés miatt mélyen szántották a területet és számos kemencét, házrészletet, a templom körüli temetőt borzalmasan feltúrták. Majd 1991-ben a templomot próbáltuk feltárni, de teljesen elpusztult a temető jó részével együtt. Mélyebb rétegekben rézkori településrészletet tártunk fel.

1998–99-ben a tulajdonos a lelőhely É-i szélén, az egykori vízmosásban halastavat alakított ki. Bár a lelőhely szélén is végzett földmunkát, a Kossuth Múzeumot erről nem értesítette. A vonatból vettük észre az építkezést.

2000. március 24-én ismét a területen jártam. A régészeti lelőhely K-i szélén egy kb. 30×30 m-es területen simára elő volt készítve a talaj, feltehetően építkezéshez, amit a tulajdonos meg is erősített. Az elegyengedett talajon számos őskori és Árpád-kori cseréptöredéket találtam, valamint félig a földben emberkoponyát, melynek a teteje beszakadt.

A területet folyamatosan figyelemmel kísértem az év folyamán. További munka 2001. februárig itt nem történt.

TARI EDIT

81. Celldömölk, Bencés templom és rendház

(Vas megye) Á, Kk

2000. augusztus 7–8-án a Berzsenyi Dániel Főiskola Történelmi Tanszéke régész technikus képzése keretében folytattunk leletmentést. Indoka azt volt, hogy a templom környékének rendezése során utat építettek és tereprendezésre is sor fog kerülni. Az építési engedélyhez azonban szakhatósági állásfoglalást nem szereztek be.

A már leaszfaltozott útfelületek melletti vízelvezető árokban késő középkori–újkorai gödrök és kiszedett falak(?) nyomai jelentkeztek. Másodlagos helyzetben Árpád-kori kerámiatöredékek is előkerültek. Leletmentésünk valószínűleg a hajdani kolostor gazdasági létesítményeit érintette. A hajdani hiteles hely területén korábban Holéczy Zoltán (sírok) és Kozák Károly (műemléki kutatás) dolgoztak.

ILON GÁBOR

82. Cirák, Szemerei útra-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, Kk

2000. január 7-én helyszíni szemlét tartottunk a Kapuvár–Répcelak közötti gázvezeték nyomvonalában, a falu Szemerei útra-dűlő határrészén. Ennek során 200 m hosszan gyűjtöttünk kerámiatöredéket a gabonátáblá-

ban. A cserépdarabok közül néhány őskori jellegű, míg a többi a késő középkorba tartozik.

2000. május 10-én a nyomvonal humuszolásakor a 11,1 km-nél 150 cm átmérőjű hamus foltot találtunk. Az objektum kibontása során a vastag hamus rétegből késő középkori fazék töredékeit gyűjtöttük. A környéket átvizsgálva semmi egyéb régészeti jelenséget nem találtunk.

EGRY ILDIKÓ

83. Csengele, Bogár-hát

(Csongrád megye) Sza, A, Kö

2000. május 2. és június 16. között az 1998-ban feltárt terület D-i oldalán folytattuk az M5 autópálya nyomvonalára eső, 12/14a sz. lelőhely feltárását. A 130 m²-es felületen a szarmata kori és a középkori településnek is újabb objektumai kerültek elő (összesen 70 objektum, házak, árkok, gödrök). Ezen kívül késő avar kori objektumot is találtunk.

A leletanyag a szegedi Móra Ferenc Múzeumba került.

VÁLYI KATALIN – HORVÁTH FERENC

84. Csengersima, Fő út, református templom

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kö

A műemléktemplom a Szamos holt ágának partján áll. A helyreállítást megelőző kutatás eredményeként kibontakozott előttünk a templom építéstörténete.

Az első építési periódusban egy kisméretű téglatemplom épült fel. A szabálytalan, közel négyzet alaprajzú, síkmennyezetes hajóhoz negyedgömb boltozattal fedett, valamivel alacsonyabban záródó félköríves szentély csatlakozott, melyet idomtéglaiból formált ívsoros főpárkány zárt le. A szentély lábazatának felső lezárása téglából és habarcsból kiképzett csapott félhenger, míg a hajóét a fal síkja elé lépcsőzetesen kiugratott téglákkal oldották meg. A szentély keleti tengelyének két oldalán egy-egy rézselt kávájú, félköríves lezárású ablakot alakítottak ki. A hajó déli falát az előzőekkel formailag és lényegében méreteiben is megegyező két vagy három ablak törte át. Az épület lefedésére vonatkozóan ugyan nem rendelkezünk információkkal, de feltételezzük, hogy a hajót magasan kiemelt nyeregtető fedhette. Ugyancsak nem ismerjük a bejárat pontos helyét, ám véleményünk szerint a kapu valószínűleg a nyugati fal tengelyében állhatott. A hajóhoz diadalív beiktatása nélkül csatlakozó szentély déli, illetve északi falában egy-egy csúcsíves, kisméretű fülkét alakítottak ki. A szentély tengelyében bizonyára oltár is állhatott. Padlója feltehetően döngölt agyag volt. A templom homlokzatait fehér sárga színűre meszelt, vékony vakolat fedte, melyet a főpárkány és környékén egy sűrű mészhabarcs-meszelés váltott fel. A belső tér falait fehérre meszelt vakolat borította.

Amint a fentiekből is kiderült, az első épület nagyon egyszerű volt, kivitelezésében inkább az igénytelenség dominált. Szokványosnak mondható alaprajza,

egyszerű térkapcsolása és tömegformálása, valamint félköríves ablakai, ívsoros főpárkánya, továbbá téglahabarcsból formált lábazatai alapján az épületet a 12–13. század során meghonosodó, de még a 14. század elején is épített, hosszanti elrendezésű falusi templomtípushoz sorolhatjuk. Építetőjét a 12. század végén már az itt birtokos, a 14. században is még egymással szoros rokonságban álló, Simai-Mikolai-Szárzberki rokonság tagjai között kell keresnünk.

A következő építkezés eredményeként jelentősen megváltozott a kisméretű templom. A hajó nyugati, illetve északi és déli falának részleges elbontása után a megmaradt részhez egy 9,4 m hosszú és 6,7 m széles, síkmennyezettel fedett (déleleti sarkán pillérel támasztott) hajót építettek. A magasan kiemelt tetővel fedett hajó északkeleti sarkához sekrestye csatlakozott, melyből az átjárást a templomtérbe – a korábbi hajó északi falában kialakított – rézsűs kávájú ajtónyílás biztosította. Az új hajó déli homlokzatát három tölcserbélletes résablak törte át. Nyugati falának enyhén kiugró előépítményében egy lépcsőzetes, téglabélletű, csúcsíves lezárású, 230 cm széles és kb. 370 cm magas kapuzatot alakítottak ki. A hajót a korábbi templomhoz csúcsíves záródású diadalív kapcsolta. Ebben az új tereprendezésben kétségtelenül felismerhető a templom hármastagolása, amelyben a félköríves szentélyhez csatlakozó korábbi hajó funkciója lényegesen megváltozott. Az új hajó és a szentély közötti korábbi tér ebben a felállásban mintegy szentélynégyzetként fogható fel. Déli falában helyezték el a kettős csúcsíves, idomtéglaiból falazott, lépcsős lábazattal induló és fejezetel lezárt fallal osztott kegyúri ülőfülkét. Ugyancsak nem elhanyagolható körülmény, hogy a sekrestyét is ebből a térből a korábbi hajó északi falában elhelyezett ajtón át lehetett megközelíteni. A félköríves szentély északi falában – nagyjából a kegyúri ülőfülkével szemben – egy újabb pastoforiumot alakítottak ki.

A templomot kívül-belül egységesen kivakolták, majd fehérre meszelték. A belső padlót, a korábbi elbontása után, mélyebben képezték ki. A vékony, döngölt agyagpadló a szentély területén 20–25 cm-el magasabban húzódott. A hajó – csúcsíves kapuzatával és kegyúri ülőfülkéjével egyetemben – feltehetően a 14. század közepe táján épülhetett.

Magáról a templomról az első alkalommal 1696 körül történik említés. Ekkor a templomot már a kálvinisták kezén találjuk („Istorum omnium templa Calvinistae administrant.”), 1717-ben a tatárok felgyújtották, ezután 10–12 évig romos állapotban állt. A község új birtokosai Tunyogi Korda Mihály és felesége, Baji Erzsébet a protestáns liturgia igényeinek megfelelően újjáépítették. Úgy tűnik, hogy az építkezés 1729-ben vagy 1730-ban kezdődött el és 1734-ben fejeződhetett be. Ekkor falazták át a hajó északnyugati sarkát, javították ki a romos falkoronát, valamint ehhez az építkezéshez köthetjük a hajó nyugati sarkait erősítő, átlós támpillérek megépítését is. A hajó statikailag meggyengült, északi falát szintén támpillérral tá-